

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

30 maja 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Beata Janiszewska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Dariusz Pawłyszcz (uzasadnienie)

SSN Piotr Telusiewicz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 30 maja 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej R. AG (Spółka Akcyjna) z siedzibą w W. Oddział w Polsce
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 3 marca 2022 r., I ACa 824/21,
w sprawie z powództwa M.Z.

przeciwko R. AG (Spółka Akcyjna) z siedzibą w W. Oddział w Polsce
o ustalenie i zapłatę,

1. oddala skargę kasacyjną,

**2. zasądza od R. AG (Spółka Akcyjna) z siedzibą w W. Oddział
w Polsce na rzecz M.Z. 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych
tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

Dariusz Pawłyszcz

Beata Janiszewska
zgłaszam zdanie odrębne

Piotr Telusiewicz

[J.T.]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 24 września 2021 r., I C 66/20, Sąd Okręgowy w Lublinie ustalił nieważność umowy kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego (CHF) oraz zasądził od pozwanego banku na rzecz powodowego kredytobiorcy 36 03,98 zł i 36 654,70 CHF – z odsetkami od 6 lipca 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Lublinie wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację banku i zastrzegł mu prawo do powstrzymania się ze spełnieniem zasądzanego świadczenia do chwili zaoferowania przez kredytobiorcę zwrotu 250 000 zł.

W skardze kasacyjnej bank wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w części oddalającej apelację i orzekającej o kosztach, zarzucając naruszenie prawa materialnego:

- 1) art. 58 § 1 w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 pr.bank. przez przyjęcie nieważności umowy z powodu dowolności banku w kształtowaniu zobowiązania, podczas gdy mechanizm indeksacji mieści się w granicach swobody umów i nie sprzeciwia się naturze stosunku prawnego;
- 2) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 przez niewyodrębnienie klauzul ryzyka walutowego i klauzul spreadowych, podczas gdy tylko co najwyżej klauzule spreadowe są niedozwolone, a umowa po ich wyeliminowaniu klauzul spreadowych pozostaje ważna i może być wykonywana;
- 3) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 przez przyjęcie, że klauzule ryzyka walutowego nie są sformułowane jednoznacznie, co doprowadziło do ich kontroli pod kątem abuzywności i uznania za bezskuteczne;
- 4) art. 58 § 2 k.c. przez uznanie nieważności umowy z powodu sprzeczności z zasadami współżycia społecznego w związku z rzekomo nieprawidłowym informowaniem o ryzyku kursowym, podczas gdy umowa nie narusza tych zasad, a ryzyko kursowe zostało przedstawione powódce;
- 5) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez uznanie klauzul indeksacyjnych za niedozwolone z powodu sprzeczności z dobrymi

obyczajami i rażącego naruszenia interesów konsumenta oraz art. 58 § 1 k.c. przez uznanie umowy za nieważną zamiast stwierdzenia bezskuteczności klauzul;

6) art. 69 ust. 3 pr.bank., art. 65 i 358 § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez niezastosowanie przepisów dyspozytywnych w miejsce niedozwolonych klauzul spreadowych;

7) art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 i motywem dwudziestym pierwszym preambuły dyrektywy 93/13 przez przyjęcie, że wyeliminowanie klauzul indeksacyjnych prowadzi do upadku umowy, zamiast uznania kredytu za złotowy z oprocentowaniem opartym na WIBOR;

8) art. 189 k.p.c. przez przyjęcie, że powódka ma interes prawny w żądaniu ustalenia nieważności umowy, mimo przysługującego jej roszczenia o zapłatę;

9) art. 496 k.c. w zw. z art. 497, 455 i 481 § 1 k.c. przez przyznanie powódce odsetek za opóźnienie mimo skutecznego podniesienia zarzutu zatrzymania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odwołanie się w umowach kredytów indeksowanych do kursów ogłaszanych jednostronnie przez bank (art. 111 pr.bank.) jest powszechną praktyką i nie ma podstaw do kwestionowania ważności takiego odwołania, z wyjątkiem kredytów udzielanych konsumentom. Takie postanowienie umowy kredytu pozostaje w granicach swobody umów określonej w art. 353¹ k.c. Kursy ustalane przez bank same w sobie nie są istotne dla wysokości zobowiązania kredytobiorcy przy kredycie indeksowanym. Zobowiązanie to jest zobowiązaniem w złotych, a jego przeliczenie na CHF pełni funkcję tylko pomocniczą przy obliczaniu waloryzacji spłat. W kredytach indeksowanych istotna jest zmiana kursu między wypłatą kredytu a spłatą danej raty. Jeżeli zmiany kursów danego banku nie odpowiadają zmianom rynkowym na niekorzyść kredytobiorcy, bank odpowiada za nienależyte wykonywanie umowy (art. 471 k.c.), lecz umowa jest ważna. Natomiast stosowanie przy wypłacie kredytu kursu kupna, a przy spłacie kursu sprzedaży, zapewnia bankowi dodatkową prowizję, której wysokość jest ograniczona tylko dla umowy kredytu konsumenckiego (obecnie do 255 550 zł). Zarzut 1, naruszenia art. 353¹ k.c., jest zasadny.

Jednak przedmiotem sprawy jest umowa z konsumentem. Na podstawie art. 111 ust. 1 pkt 4 Prawa bankowego bank ma obowiązek ogłaszania kursów walut obcych stosowanych w transakcjach. Jednakże niedozwolone jest wiązanie konsumenta kursami, które dopiero zostaną ogłoszone, co orzecznictwo jednolicie uznaje za niedopuszczalne. Postanowienie odsyłające do tabeli kursowej banku, współokreślające wysokość zadłużenia, czyli główne świadczenie kredytobiorcy, nie podlega ocenie w świetle art. 385¹ § 1 k.c. pod warunkiem, że jest sformułowane jednoznacznie. Utrwalona wykładnia tego warunku obejmuje nie tylko treść postanowienia, ale także mechanizm jego działania. Aby odesłanie było dozwolone, umowa musiałaby określać szczegółowe zasady ustalania kursu, umożliwiając kredytobiorcy weryfikację zgodności kursów banku z umową.

Konsekwencją abuzywności postanowień regulujących przeliczanie złotych na CHF i odwrotnie jest brak mocy wiążącej umowy w całości. Uchwała składu całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22 (OSNC 2024, nr 12, poz. 118) do rangi zasady prawnej podniosła tezy, że:

1) w razie uznania, iż postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów;

2) w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie.

Powyższe tezy, wiążąc w niniejszej sprawie (art. 88 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym), uniemożliwiają uznanie umowy stron za ważną, gdyż wykluczają trwanie stosunku prawnego po usunięciu z treści umowy źródła kursu walutowego, co przesądza o bezpodstawności zarzutów 2 oraz 5-7.

Skoro umowa stron jest nieważna z powodu abuzywności postanowień kursowych, nie są istotne zarzuty skargi skierowane przeciwko pozostałym argumentom Sądu odwoławczego za nieważnością umowy, mimo zasadności niektórych z nich. Umowy kredytu indeksowanego z konsumentami są dopuszczalne,

a mechanizm indeksacji, z wyjątkiem kursów przeliczenia, został sformułowany jednoznacznie, jak zasadnie podniesiono w zarzucie 3.

Artykuł 385¹ § 1 stanowi o umownych postanowieniach niedozwolonych ze względu na swoją treść, nieuczciwą wobec konsumenta. Natomiast nieuczciwe przedstawianie oferowanego kredytu, błędne lub niepełne informowanie o ryzyku wiążącym się z indeksacją do waluty obcej, jest nieuczciwą praktyką rynkową i podlega sankcjom przewidzianym w ustawie z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, w tym możliwości unieważnienia umowy z obowiązkiem zwrotu świadczeń (art. 12 ust. 1 pkt 4). Zarzut 4 jest zasadny.

Artykuł 189 k.p.c. nie może być podstawą ustalenia nieważności umowy, gdyż nieważność umowy jest jedynie przesłanką rozstrzygnięcia o innych żądaniach, w tym o żądaniu ustalenia istnienia lub nieistnienia stosunku kredytu. Jednak w praktyce orzeczniczej przyjęło się orzekanie o ważności umowy, rozumiane jako skrótowe określenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego mającego powstać na mocy spornej umowy. Przy tym dopóki nieważna umowa nie zostanie wykonana w całości lub z innych przyczyn nie przestanie wiązać, strona umowy ma interes prawny w ustaleniu nieistnienia stosunku kredytu, tj. nieważności umowy kreującej ten stosunek, niezależnie od roszczeń powstałych w związku z wykonaną częścią umowy. Zarzut 8 nie jest zasadny.

Nie jest także zasadny ostatni zarzut skargi: przyznania kredytobiorcy prawa do odsetek mimo uwzględnienia zarzutu zatrzymania.

Nie budzi wątpliwości niedopuszczalność stosowania prawa zatrzymania do zobowiązania do zwrotu świadczenia spełnionego w wykonaniu nieważnej (niewiążącej) umowy kredytu. W uchwale składu siedmiu sędziów z 19 czerwca 2024 r., III CZP 31/23 (OSNC 2025, nr 3, poz. 25) Sąd Najwyższy uznał, że prawo zatrzymania nie przysługuje stronie, która może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony. Z argumentacji przytoczonej w uzasadnieniu uchwały wynika, że również brak możliwości potrącenia w konkretnym przypadku nie daje prawa zatrzymania. Sąd Najwyższy wskazał, że konstrukcja prawa zatrzymania stanowi instrument zapewniający ochronę interesów obu stron przy dokonywaniu

wymiany zwrotnej świadczeń spełnionych na podstawie nieważnej umowy, gdy świadczenia te miały różnorodny charakter. W konsekwencji przyjął, że możliwość potrącenia i zatrzymania nie mogą pozostawać w zbiegu, ponieważ zakres ich zastosowania jest rozłączny. W przypadku świadczeń jednorodnych stosuje się potrącenie, a w przypadku świadczeń różnorodnych – prawo zatrzymania. Zagadnienie to wprost rozstrzyga uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 5 marca 2025 r., III CZP 37/24, że w razie dochodzenia od banku zwrotu świadczenia spełnionego na podstawie umowy kredytu, która okazała się niewiążąca, bankowi nie przysługuje prawo zatrzymania na podstawie art. 496 w zw. z art. 497 k.c.

Jednak wyrok Sądu Apelacyjnego zastrzegający na rzecz banku prawo zatrzymania jest prawomocny i należy rozważyć zakres jego powagi rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.), tj. czy nie wymusza on w orzeczeniach wydawanych później przyjmowania wpływu prawa zatrzymania na prawo kredytobiorcy do odsetek od dochodzonej sumy. Powaga rzeczy osądzonej wyklucza przyjęcie za podstawę innych orzeczeń między tymi samymi stronami tez, które są nie do pogodzenia z prawomocnym orzeczeniem. W tym innym postępowaniu nie można ustalać treści praw i obowiązków stron w sposób nie do pogodzenia z obowiązywaniem wcześniejszego prawomocnego orzeczenia. Za takim rozumieniem powagi rzeczy osądzonej przemawia okoliczność, że prawomocny wyrok nie zawsze zawiera uzasadnienie. Zakres powagi rzeczy osądzonej powinien być możliwy do ustalenia wyłącznie w oparciu o pozew i rozstrzygnięcie o żądaniu pozwu. Rozstrzygnięcie, o którym mowa w art. 366 k.p.c., jest rozstrzygnięciem o żądaniu pozwu, a nie o zarzutach pozwanego. Powaga rzeczy osądzonej nie obejmuje ustalenia treści praw lub obowiązków przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia o zarzutach przeciwko żądaniu pozwu.

Ponadto nawet rozszerzenie powagi rzeczy osądzonej na orzeczenie uwzględniające zarzut zatrzymania nie oznacza, że orzeczenie to byłoby nie do pogodzenia z przysługiwaniem wierzycielowi prawa do odsetek. Obecnie dominuje pogląd, że uwzględnienie prawa zatrzymania niweczy prawo wierzyciela do odsetek od chwili podniesienia zarzutu zatrzymania lub wydania orzeczenia uwzględniającego ten zarzut. Jednak dawniej dominował pogląd, że uwzględniając

zarzut zatrzymania sąd nie oddala powództwa co do żądania odsetek i nie biegną one dopiero od spełnienia przez dłużnika swojego świadczenia lub złożenia go do depozytu sądowego. Złożenie do depozytu nie tylko przerywa bieg odsetek (art. 470 k.c.), lecz także gwarantuje bankowi, że kredytobiorca nie otrzyma zasądzanego świadczenia, złożonego do depozytu, bez jednoczesnego zaoferowania swojego świadczenia bankowi, przy założeniu zawarcia odpowiedniego warunku we wniosku o złożenie do depozytu (art. 693 pkt 4 k.p.c.). Sąd drugiej instancji nie zajął w uzasadnieniu stanowiska co do wpływu prawa zatrzymania na prawo wierzyciela do odsetek, lecz pominięcie tego wpływu w rozstrzygnięciu jest zgodne z dawniejszym rozumieniem skutków prawa zatrzymania, a w każdym razie jest do pogodzenia z uznaniem prawa zatrzymania.

Mimo zasadności niektórych zarzutów kasacyjnych zaskarżony wyrok odpowiada prawu. W konsekwencji skarga kasacyjna podlega oddaleniu na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

Na podstawie art. 98 k.p.c. powódce przysługuje zwrot kosztów sporządzenia odpowiedzi na skargę w wysokości określonej w stosowanym odpowiednio § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

Dariusz Pawłyszcz

Beata Janiszewska

Piotr Telusiewicz

UZASADNIENIE

zdania odrębnego Beaty Janiszewskiej

Przyczyną zgłoszenia zdania odrębnego jest moja ocena kwestii odsetek ustawowych za opóźnienie zasądzonych od pozwanego na rzecz powódki. Sąd Apelacyjny uwzględnił bowiem podniesiony przez bank zarzut zatrzymania, jednak nie zmienił wyroku Sądu pierwszej instancji i nie oddalił powództwa w zakresie żądania odsetek za okres po dniu, w którym pozwany skorzystał z prawa retencji. Działanie to, zakwestionowane w ramach podstaw kasacyjnych, było moim zdaniem nieprawidłowe. W efekcie uważam, że skarga kasacyjna pozwanego powinna zostać uwzględniona w części dotyczącej odsetek – niezależnie od tego, że podzielam ocenę pozostałych zarzutów skargi kasacyjnej jako nietrafnych.

Skarga kasacyjna banku nie została uwzględniona w zakresie, w jakim odnosiła się do odsetek, z dwóch podstawowych względów.

Po pierwsze, Sąd Najwyższy ocenił, że zakres powagi rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.) obejmuje rozstrzygnięcie o żądaniu pozwu, a nie o zarzutach pozwanego. Z powyższego należy, jak się zdaje, wnosić, że punkt drugi wyroku Sądu Apelacyjnego, zawierający rozstrzygnięcie o prawie zatrzymania, miałby nie być objęty powagą rzeczy osądzonej.

Po drugie, Sąd Najwyższy miał na względzie, że choć obecnie dominuje pogląd, zgodnie z którym uwzględnienie zarzutu zatrzymania prowadzi do zniweczenia możliwości żądania odsetek ustawowych za opóźnienie, to dawniej w orzecznictwie wyrażane było także stanowisko odmienne: że uwzględniając zarzut zatrzymania, sąd nie oddala powództwa co do żądania odsetek, a nie biegną one dopiero od spełnienia przez dłużnika swojego świadczenia lub złożenia go do depozytu sądowego.

W moim przekonaniu powyższe racje nie mają charakteru rozstrzygającego.

Odnosnie do pierwszej z nich wskazać należy, że problem lokuje się raczej na płaszczyźnie art. 365 § 1 k.p.c. Znaczenie dla sprawy ma bowiem moc wiążąca orzeczenia, a nie powaga rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.). Podzielam stanowisko

co do konieczności wąskiego rozumienia tzw. zakresu związania prawomocnym orzeczeniem (zob. wyrok SN z 13 maja 2021 r., V CSKP 73/21, oraz postanowieniem SN z 7 lipca 2021 r., III CSKP 103/21). Rzecz jednak w tym, że w sprawie nie ma w ogóle sporu co do tego, że Sąd Apelacyjny uwzględnił zarzut zatrzymania. Orzeczenie w tym przedmiocie istnieje w obrocie prawnym i powinno być respektowane nie tylko przez sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej. Nie zostało ono zaskarżone skargą kasacyjną przez powódkę, a zatem wiązało także Sąd Najwyższy na etapie oceny zasadności skargi kasacyjnej banku.

Odnosnie do drugiej kwestii, związanej ze zmianami w podejściu do relacji między prawem zatrzymania a odsetkami ustawowymi za opóźnienie, wskazać trzeba, że Sąd Najwyższy w istocie nie zajął jednoznacznego stanowiska co do tego, czy po skorzystaniu z prawa zatrzymania w przypadku roszczenia pieniężnego wierzyciel nadal może żądać odsetek z art. 481 § 1 k.c. W moim przekonaniu skuteczne skorzystanie z prawa zatrzymania, jako zarzutu hamującego, pozbawia wierzytelność cechy wymagalności (względnie uniemożliwia postawienie jej w stan wymagalności, jeżeli nie stała się wcześniej wymagalna), co skutkuje tym, iż dłużnik nie znajduje się już w stanie opóźnienia, który uzasadniałby powstanie roszczenia o zapłatę odsetek (zob. wyroki SN z: 31 stycznia 2002 r., IV CKN 651/00; 7 stycznia 2005 r., IV CK 204/04; 6 lutego 2015 r., II CSK 359/14; 31 maja 2022 r., II CSKP 34/22, a także postanowienie SN z 28 grudnia 2023 r., I CSK 6431/22).

Tym samym właściwa ocena prawna kwestii odsetek zasądzonych od pozwanego kształtuje się w moim przekonaniu następująco. Zawarte w punkcie drugim zaskarżonego wyroku orzeczenie w przedmiocie prawa zatrzymania wiąże Sąd Najwyższy (art. 365 § 1 k.p.c.). Nie powstaje przy tym w ogóle problem oceny zakresu mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia, gdyż zarzut zatrzymania uwzględniony został wprost w jasno zredagowanej sentencji wyroku.

Rozstrzygnięcie w przedmiocie uwzględnienia prawa zatrzymania pozostaje w oczywistej sprzeczności ze stanowiskami wyrażanymi w najnowszym orzecznictwie SN oraz TSUE. Skoro jednak powódka nie zaskarżyła tego orzeczenia,

to w konsekwencji Sąd Najwyższy nie był uprawniony do „pominięcia” tej części wyroku Sądu Apelacyjnego; inne działanie byłoby bowiem sprzeczne z prawomocnym wyrokiem, a zatem: niezgodne z art. 365 § 1 k.p.c. Skarga kasacyjna powinna być zatem rozpoznana z uwzględnieniem tego, że bank skutecznie skorzystał z prawa zatrzymania (art. 496 w zw. z art. 497 k.c.).

Wychodząc z takiego założenia należało ocenić, czy powódce należały się odsetki ustawowe za opóźnienie za okres po skorzystaniu przez pozwanego ze wspomnianego wyżej prawa. Odpowiedź na tak postawione pytanie jest negatywna. Skutkiem skorzystania z prawa zatrzymania jest bowiem to, że powódka nie mogła skutecznie domagać się zapłaty kwoty odpowiadającej sumie objętej tym prawem. W konsekwencji bank nie mógł w tym zakresie pozostawać w stanie opóźnienia, wobec czego wyłączone było zastosowanie art. 481 § 1 k.c. Oznacza to, że zarzut naruszenia art. 496 w zw. z art. 497 w zw. z art. 455 w zw. z art. 481 § 1 k.c. okazał się trafny, co powinno było skutkować uchyleniem zaskarżonego wyroku w części dotyczącej odsetek ustawowych za opóźnienie zasądzonych od pozwanego na rzecz powódki za okres po skutecznym skorzystaniu z prawa zatrzymania.

W związku z powyższym stanowiskiem za konieczne uznałam złożenie zdania odrębnego od wydanego w sprawie rozstrzygnięcia – mimo podzielenia oceny prawnej pozostałych zarzutów skargi kasacyjnej powoda.

[J.T.]

[a.ł.]